

Սույն գիրքը թվայնացվել է Գրքասեր ՅԿ-ում՝ հայերենով գրականության պահպանման, հանրայնացման և ժամանակակից թվային միջավայրում հասանելի դարձնելու նպատակով:

Կազմակերպության նախաձեռնությունը միտված է հայերեն գրքերի և տեքստերի տարածմանը, ընթերցանության խթանմանը և մշակութային ոչ նյութական ժառանգության պահպանությանը՝ ապահովելով դրանց հասանելիությունը հնարավորինս լայն շրջանակների համար:

Մենք հավատում ենք, որ թվայնացումը ոչ միայն պահպանման միջոց է, այլև գիտելիքի, գրականության և մշակույթի շարունակական փոխանցման կարևոր ուղի:

Գրքասեր ՅԿ-ն գրքերը ձայնագրում և թվայնացնում է բացառապես Ձեր նվիրատվությունների շնորհիվ: Կազմակերպությանը կարող եք օժանդակել հետևյալ հղումով՝

<https://grqaser.org/hy/donate>

Ստուգված

Հայ գրականություն, Արձակ, Պատմվածք

13+

Ակտել Բակունց

Գյուլբահարի համար

Կա մի գյուղ՝ քսան երդիկով, անունը Դրմբուն: Առավոտ ծեփին քսան երդիկից ծուխ է բարձրանում, կրակը թանով ապուրն է տաքացնում:

Դրմբունը ձորեր ունի դրնգան, սրածայր քերծեր, մի-մի շիշ փափախ, և ձորում դրնգան էշի գռռոցը զիլ արձագանք է տալիս՝ դմբ-դմբ դրնգան: Եվ երբ ձորերում արձագանքը մի ապառաժից մյուսին է խփում, այծերը քարի ծերպին նոսր մացառի կանաչ տերևները չեն ուտում, խլած նայում են ներքև, ձորի անդունդին և մկկում:

Կա մի գյուղ՝ Դրմբուն, ճանապարհից հեռու, առանց դպրոցի, Դրմբունում մի տերտեր՝ տեր Մարուքը ինուսցի: Երբ «փաշայի» գաղթականության ալիքը պղտոր, տարիներ առաջ լափին տվեց Դրմբունի ձորերին և հեռացավ, պղտոր ալիքը դրնգան ձորերում թողեց մի տաշեղ՝ ինուսցի տեր Մարուքին:

Պատահել է ճիշտ այնպես, ինչպես մանկական հեքիաթումն է գրված. «Երկինքը փուլ եկավ, մի կտորն էլ պոչիս ընկավ»: Եվ այդ կտորը տեր Մարուքն էր, որ ընկավ Դրմբունի պոչին:

Մի ամիս, երկու ամիս հիվանդանում է տեր Մարուքը, հետո տեղը լայնացնում, դառնում Դրմբունի ծխատեր քահանա: «Մենք քեզ հոտ, դու մեզ հովիվ», ասում են դրմբունցիք: Տեր Մարուքը երջանիկ օրերում է ապրում, խժռում, ինչպես թրթուրը կաղամբի համեղ տերևը, անդաստանով, պատարագով լղարած կողերը ճարպակալում:

Դրմբունում կա մի կին՝ Գյուլբահարն այրի, երկու որբատեր, տունը՝ մեկը քսան երդիկից, տեր Մարուքի քսան ծխից, — տունը գյուղի ծայրին: Գյուլբահարը՝ մարդաթող, Գյուլբահարը՝ «գարնան ծաղիկ»: Եթե ապրեր Թվուրանցին Դրմբունում, Գյուլբահարի համար երևի կասեր.

— Գենա բահար, այլվի բահար,
— Այլվի կուտան սիրո խաբար...

Թլկուրանցու փոխարեն տեր Մարուքն է մտքում ասում, թե ի՛նչ փափուկ միս ունի
Գյուլբահարն այրի: Ճարպոտում է տերտերը, եռում է արյունը երակներում, և
գատկին մասուկը տալիս նրա ձեռքը կամացուկ շոյում է Գյուլբահարի թշերը:

Մի տարի, երկու տարի: Գյուլբահարն է տերտերի փոխնորդը լվանում, փարաջան
կարկատում: Փոխնորդը թևի տակ Գյուլբահարի մոտ գնալիս տերտերը մուփին է
սպասում, գիշերին՝ անլուսին:

Մեկ, երկու. հոգևոր հորդորը դառնում է մարմնավոր, և ամեն անգամ, Գյուլբահարի
տնից վերադառնալիս, տեր Մարուքն ավելի ախորժով է սղալում միրուքը, մեջն
սպիտակած, շրթունքները ծպպացնում: Այդպես հանգստանում է ճանճը, սեղանի
վրա մոռացված շաքարի կտորը լիզելուց հետո:

* * *

Մի օր էլ Դրմբոն կոմսոմոլ մի տղա եկավ, ասեց, խոսեց, դրմբոնցի ջահելները խմբով
ճամփա դրին նրան: Մյուս օրն արդեն կոմսոմոլը Դրմբոնում բջիջ ուներ:

Գյուղն առաջ էլ դժգոհ էր տեր Մարուքի Գյուլբահարի մոտ գնալուց: Դժգոհությունը
խուլ էր: Դրմբոնը չէր հավատում, թե քահանան անդաստանից բացի Գյուլբահարի
համն էլ գիտե: Դրմբոնը նահապետական, վագոնի երեսը չտեսած, Դրմբոնը՝ առանց
երկաթ գուլթանի, կոմսոմոլն էլ հին ադաթով, պապական նամուսով: Մի հարց, որպես
սյուն, ցցվում է ջահելների առաջ.

— Մեր գյուղի պատիվը գաղթական տերտերն էսպես ոտնատակ տա՞... Այ նրա
կարգին, ճակատի մեռնին...

Դրնգում է կոմսոմոլը, արձագանք են տալիս լուսավորչական ծերերը: Յախշին՝
Դրմբոնի նախագահը, գործի է անցնում, հետևում են, պայման անում տեր
Մարուքին բռնելու:

Չգույշ է տեր Մարուքը, զուսպ է, բայց սենյակի մթութայն մեջ ցանկությունները
հաճելի «ելանեն, լեռնանան և իջանան, դաշտանան» ...

Չի լինում, չի դիմանում: Մի գիշեր էլ, «տաքության մեջ» հարևանի երեխին
ուղարկում է Գյուլբահարին կանչելու, տերտերի մրսած մեջքին գավաթներ
փակցնելու: Երեխան Գյուլբահարին է կանչում, հետո ծլկվում Յախշու մոտ:

Վառվում է տերտերի տան կավե ճրագը, Գյուլբահարն իր ձեռքով է կախում
կարպետը պատուհանից և երբ հանգցնում է կավե ճրագը, Յախշին կապում է դռան
ռիզան:

Ասես արջ է թաթը կոխել ծառի փչակում բուն դրած մեղվանոցում: Այդպես աղմկում
է Դրմբոնը գիշերով, կանայք կտուրներից չանչ են անում Գյուլբահարին, մոթալ
փափախների տակ հարյուր աչք է պեծին տալիս, մթնում մահակները շարժում:

Տեր Մարուքը՝ մթին սենյակում, թակարդ ընկած արջի պես մռռում է, խաչակնքում
երեսին, իսկ դուրսը՝ գարնան վարար հեղեղի պես վշշում է Դրմբոնը, աղմուկից
զրնգում են ձորերը...

— Այ ժողովուրդ կարգին խնայեք ... — Մուխսին է կանչում, գեղի ավերակներից՝ հարգով, պատվով:

Յախշին ետ է տալիս ամբոխին աղմկող, մինչև լուսաբաց պահակ է դնում տերտերի դռան: Եվ միջևն լուսաբաց օջախի մոտ ջահելները խոսում են, պլան քաշում, թե ինչ անեն տեր Մարուքին:

Առավոտյան գյուղի մեյդանում, կաղնու շվաքի տակ, ուր ամռան շոգին նախրից ետ արած հորթերն են դինջանում, կաղնու շվաքի տակ, գեղական ժողովը որոշում է տեր Մարուքին գյուղից հանել:

Երեք օր բերնեբերան, ձորերի արծագանքի պես, գիշերվա լուրն է տարածվում: Խոսում են մոտիկ, հեռու հարևանները: Մեկը թե՛

— Գնացի, որ երդը ծածկեմ, տեսա տերտերի տանը ճրագը հանգած: Երդից կռացա, փսփսոց էր գալիս, իմացա, որ տերտերը Գյուլբահարի հետ պոռնկություն է անում: Էդ միջոցին Յախշին գցում է ռիգան:

Մի ուրիշը պատմությունն ավելի է ծաղկեցնում.

— Վազեվազ գնացի տերտերի տունը և հեռվից տեսա, որ տերտերը դուռը ծեծում է. նաև տեսա, որ մի շվաք տան աջի կողքով անցավ դեպի վերև...

* * *

Մի օր էլ թուղթ եկավ Յախշու անունով, դատարանն էր կանչում: Ո՞վ էր սովորեցրել տեր Մարուքին գործը դատարանին տալ:

Էլի ժողով, էլի աղմուկ քարի գլխին ցիկի բնի պես թառած Դրմբոնում:

— Սաղ գեղով վկա ենք, տեր Մարուքին հանենք մեր գյուղից...

Եվ քարվանը շարժվում է դատարան, ճանապարհին՝ աղմկելով, խոսքը մեկ անելով, մահակներով:

Դրմբոնը դատարանի կարգին ծանոթ չէ դեռ: Եվ երբ քարվանը ներս մտավ, Մուխսին, որ գիշերվա աղմուկին կանչել էր, թե կարգին խնայեք, Մուխսին տեսավ տեր Մարուքին դատարանի անկյունում, նստարանի վրա կուչ եկած: Եվ Մուխսին, թե՛ — Բա էս քո տեղն ա՛, տերտեր,— ասաց և սկսեց պատերից կախված նկարներին նայել:

Դատարանի լուսավոր սենյակի պատերին խառնիխուռն նկարներ են փակցրած: Ահա մի պլակատ՝ կաթնարտելի մասին, թեև վոր մի ուղտ, օդի ոլորտում թռչում է, տակը տպած «Կորչի իմպերիալիստական պատերազմը»: Այդպես տպել են, բայց «պատերազմի» վրան դատարանի ցրիչը փակցրել է «դատարանը» և ստացվել է «Կորչի իմպերիալիստական դատարանը»:

Դրմբոնցիք նայում էին պատի նախշերին, Մուխսին բոթում էր Յախշուն— տես, ինչ նախշուն կով ա էս...

Դատավորը մեղադրականը կարդաց, և երբ Յախշին ասաց, թե չհասկացանք, դատավորը բացատրեց, որ խորհուրդը մեղադրվում է ինքնագլուխ և ապօրինի բանտարկության համար: Մի կուժ սառ ջուր թափվեց Մուխսու գլխին, և նա շշմածի

պես նայեց պատերին, դատավորին, կոշտացած մատներով փափախը ճմռթեց, ինքն իրեն հարցրեց, թե՛

— Էս ո՞նց ա, տեր Մարուքը գեղի պատիվը թափեց, հիմա Յախշին ա մեղավո՞ր...

Եվ երբ դատավորը Յախշուն հարցրեց, թե մեղավոր Է ճանաչում իրեն, Սուխսին առաջ ընկավ.

— Մեղավորը տերտերն ա...

Յախշին խոսեց, Սուխսին, դրմբոնցիք: Մեկն ասաց, թե գյուղի կանայք են դրդել, որ Գյուլբահարի գլխին այդ խաղն անեն, թե չէ՝

— Մենք էլ կսովորենք նրանից:

Այդպես են ասել Դրմբոնի կանայքը:

— Գյուլբահարն ինչպիսի՞ կին Է, վարքի կողմից մաքո՞ւր Է, թե ոչ,— հարցնում Է դատավորը:

Դրմբոնցի մեկը, արծվաքիթ, քթում խոսող, տեղից կանչում Է՝

— Գյուլբահարին իսկի կարողանո՞ւմ ենք պահել, ետ տալ Էդ ճանապարհից: Մի ուրիշը, որ խոսելիս ձեռքերը կրծքին Է խաչում և խոնարհ գլուխ տալիս, մի իսկական դրմբոնցի, դատավորի հարցին, թե՛ առաջ էլ Է՞ տեսել Գյուլբահարին տերտերի մոտ, —պատասխանում Է.

— Մի անգամ եմ տեսել:

— Ի՞նչ էր անում...

— Չեմ կարա ասի, լեզուս պատ չի տա ասեմ:

— Ուրիշին հո չե՞ս ասել դրա մասին:

— Դե, հոգի ունեմ տալու: Երեք մարդու թաքուն ասել եմ, թե նրանք սաղ գեղով մին իմաց են տվել, մեղքը նրանց վզին լինի:

Դրմբոնցի չրբանին են հարցնում՝ անգետ, անբան, փափախը գլխին, երկու ոտքով քարի կտոր:

— Անունդ ի՞նչ Է, — հարցնում Է դատավորը:

— Ի՞մ, — պատասխանում Է ծոր տալով և քիչ անց ասում:

— Զանի՞ երեխա ունես:

— Ի՞նչ գիտես:— Ե՞ս, — ասում Է, մտքերը ժողովում, ասես նոր Է իր երեխաների համբանքն անում:

— Ե՞ս — և պատմում է, որ այդ գործից հետո տեր Մարուքը ժողովրդին խնդրել է, թե՛

— և հասարակություն, անց կացեք, ծեր քահանա եմ, սպիտակած միրուքիս ինայեցեք:

Դատավորը Յախշուց է հարցնում, թե ինչո՞ւ է ռիզան գցել, Մուխսին տեղից ձեն է տալիս.

— Բա թողեինք շնություն աներ, Էգուց էլ սաղ գեղը վարակե՞ր...

Յախշին պատասխան է տալիս, որ ռիզան գցելու մասին ժողովուրդը որոշում ունի: Մի կոմսոմոլ ավելացնում է, թե Դրմբնում կառավարության օրենքներին ծանոթ չեն:

— Էդ գործը մեր գյուղում շատ վատ բան աս, իսկ թե կառավարության օրենքին ընդունելի չէ, Էդպես չենք անի... Տեր Մարուքն է խոսում: Գյուլբահարն աղքատ կին է, տերտերն իր եկամուտից երբեմն բաժին է հանել նրան, շորերն է լվանալու տվել, իսկ ինչ որ ժողովուրդն է ասում, սխալ է, սուտ, ջահելների սարքած խաղ:

— Հայոց սինոդ որ իմանա, ինձ ի՞նչ կանի, — ասում է, նայում դրմբոնցիներին, «ծխատեր» քահանայի դիրքով:

* * *

Դատարանը Յախշուն մեղավոր ճանաչեց, բայց Դրմբոնի պայմաններն ի նկատի ունենալով՝ ներեց: Աղմուկով հեռացան դրմբոնցիք հաղթանակից վերադարձող բանակի պես:

Միայն տեր Մարուքն էր, հարցական նշան, միտք անում, թե էլ որտեղ կա Դրմբոն, ժամի գանգեր ծլնգան, շարական ու մաշտոց և Գյուլբահար, Գյուլբահար...